

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

громадянська
та історична
освітня галузь

ЯК ОЦІНЮВАТИ

В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Напрацювання експертів та експерток, які ввійшли до складу робочої групи відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 06 березня 2025 №418 “Про утворення робочої групи з розроблення пропозицій до нормативно-правових актів щодо системи оцінювання, загальних критеріїв оцінювання результатів навчання здобувачів повної загальної середньої освіти” (зі змінами від 18.04.2025 № 582 “Про внесення змін до складу робочої групи з розроблення пропозицій до нормативно-правових актів щодо системи оцінювання, загальних критеріїв оцінювання результатів навчання здобувачів повної загальної середньої освіти” та змінами від 08.07.2025 №987 “Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 06.03.2025 № 418”).

Матеріали методичного посібника «**Громадянська та історична освітня галузь: як оцінювати в НУШ**» слугуватимуть практичним інструментом упровадження компетентнісного підходу до оцінювання в 5–9 класах НУШ, допоможуть учителям зосередитися, по-перше, на відстеженні індивідуального поступу учнів/учениць, по-друге, на формуванні навичок самооцінювання та взаємооцінювання, і по-третє, на забезпеченні прозорості й об’єктивності оцінювання результатів навчання відповідно до вимог Державного стандарту базової середньої освіти.

На відміну від традиційних методичних рекомендацій, у путівнику поєднано теоретичні засади з практичними інструментами, запропоновано переліки видів навчальної діяльності, які безпосередньо спрямовані на формування та оцінювання результатів навчання, надано зразки підсумкових робіт з детальними схемами та критеріями оцінювання. Це дасть змогу педагогам легко адаптувати такі роботи до власних потреб або надихне створювати аналогічні завдання.

Ці напрацювання, на думку робочої групи, покликані стати настільним довідником для кожного вчителя НУШ, спростити процес підготовки до уроків та підсумкового оцінювання.

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНЮВАННЯ В ГРОМАДЯНСЬКІЙ ТА ІСТОРИЧНІЙ ГАЛУЗІ

Головна мета оцінювання у громадянській та історичній галузі (ГІО) — відстежити динаміку досягнення ключових результатів навчання, надати учневі / учениці зворотний зв'язок і допомогти йому / їй усвідомити власний поступ (формувальне оцінювання), а також визначити рівень опанування навчального матеріалу й компетентностей (підсумкове оцінювання).

Перехід від знаннєцентричного до компетентнісного навчання та інші очікувані освітні результати, зафіксовані Державними стандартами для середньої освіти, передбачають інший об'єкт і процедури оцінювання, аніж звична перевірка фактологічних знань. Учні/учениці в результаті вивчення предметів та курсів освітньої галузі спрямовуються на те, щоб:

- розуміти глибинні зв'язки між подіями;
- критично працювати з історичними та суспільствознавчими джерелами;
- проявляти громадянську позицію та вміння співпрацювати.

У громадянській та історичній галузі важливими для учнівства є здатність орієнтуватися у суспільних процесах, міркувати й брати участь в обговореннях про минуле й сучасність, аналізувати медійний контент, аргументовано висловлюватися. Тому навчальна діяльність має орієнтуватися на створення таких завдань, які сприяють формуванню наскрізних вмінь, опануванню ключових компетентностей, відображати життєві ситуації або передбачати діяльність «наживо» (проекти, дискусії, розв'язання «історичних кейсів» тощо).

ВІДМІННОСТІ ОЦІНЮВАННЯ У ГРОМАДЯНСЬКОМУ ТА ІСТОРИЧНОМУ СКЛАДНИКАХ

В історичному компоненті основна увага приділяється фактичним знанням і аналітичним вмінням. Типові завдання з урахуванням вікових можливостей та рівня складності від циклу до циклу — це побудова хронології подій, аналіз і використання історичних карт, опанування термінології курсу/предмету, виявлення причиново-наслідкових зв'язків, створення розповіді (усної чи письмової) про перебіг історичних подій з урахуванням контексту, аналіз діяльності історичних осіб і суспільних груп. Критерії оцінювання тут зосереджені на точності фактів, логіці причиново-наслідкових зв'язків, умінні аналізувати історичні джерела різного типу за різними критеріями тощо.

У частині громадянської освіти — звертаємо увагу на формування ідентичності, усвідомлення цінностей прав і свобод людини, соціальні компетентності, розуміння та дотримання демократичних принципів: оцінюємо здатність співпрацювати, вести дискусію, толерантно ставитися до різних поглядів.

Типові завдання для громадянського компонента — дослідження, групові проекти, обговорення, рольові ігри, симуляції, моделювання, волонтерські ініціативи. Критерії в такому оцінюванні орієнтовані на визначення рівня співпраці в команді, аргументованість позицій, повагу до гідності інших та творчий підхід.

Таким чином, оцінювання історичного й громадянського складників доповнюють одне одного: перший складник перевіряє насамперед знання про минуле та аналітичні навички, другий — розуміння суті прав людини та демократії, громадянські вміння та активну громадянську позицію. Варто зазначити, що такий підхід до оцінювання не залежить від того, яку модель реалізації галузі обирає той чи інший вчитель/шкільний колектив. Як під час вивчення інтегрованих курсів ГІО, так і під час навчання за програмами окремих предметів в рамках освітньої галузі система

оцінювання має надавати інформацію про навчальний поступ учня/учениці відповідно до всіх шести груп обов'язкових результатів Державного стандарту базової середньої освіти (далі – ДСБСО).

Оцінювання має надати як самому педагогу, так і учням/ученицям та батькам інформацію про те, що засвоєно, які результати досягнуто, у якому обсязі, що не досягнуто.

Для спрощення заповнення свідоцтва досягнень в громадянській та історичній галузі відбулося об'єднання груп результатів із ДСБСО.

Таблиця 1

Відповідність груп результатів навчання, визначених у ДСБСО, і груп результатів навчання, визначених у свідоцтві досягнень

Група в ДСБСО	Група у свідоцтві
1. Історико-хронологічне мислення, орієнтація в історичному часі, встановлення причиново-наслідкових зв'язків між подіями, явищами і процесами, діяльністю людей та її результатами в часі, виявлення змін і тяглості в житті суспільства	Група 1. Орієнтується в історичному часі та просторі, виявляє взаємозв'язки подій і явищ (загалом 15 конкретних результатів, 39 орієнтирів для оцінювання) (далі – ГР 1)
2. Геопросторове мислення, орієнтація в соціально-історичному просторі, виявлення взаємозалежності в розвитку суспільства, господарства, культури і навколишнього середовища	
3. Критичне мислення, робота з різними джерелами інформації та формулювання історично обґрунтованих питань	Група 2. Працює з інформацією історичного та суспільствознавчого змісту (загалом 15 конкретних результатів, 35 орієнтирів для оцінювання) (далі – ГР 2)
4. Системне мислення, виявлення взаємопов'язаності, взаємозалежності та взаємовпливу історичних подій, явищ, процесів, постатей у контексті відповідних епох; розуміння множинності трактувань минулого і сучасного та зіставлення їх інтерпретацій	
5. Усвідомлення власної гідності, діяльність з урахуванням власних прав і свободи, повага до прав і гідності інших осіб, толерантність, протидія виявам дискримінації та нерівного ставлення	Група 3. Виявляє здатність до співпраці, толерантність, громадянську позицію (загалом 14 конкретних результатів, 48 орієнтирів для оцінювання) (далі – ГР 3)
6. Дотримання демократичних принципів, конструктивна взаємодія з друзями, спільнотою закладу освіти, місцевою громадою і суспільством загалом, залучення до розв'язання локальних, загальнонаціональних і глобальних проблем	

Оцінювання варто співвідносити з цими групами результатів, адже кожна з них передбачає особливі навички та компетентності. Поєднання різних видів діяльності дозволяє комплексно оцінювати учнів за всіма напрямками. Водночас, якщо заклад освіти вважає за доцільне, користуючись академічною свободою ЗЗСО педагогічний колектив може фіксувати результати у свідоцтві досягнень відповідно до сформульованих у ДСБСО груп результатів навчання або об'єднувати їх в інший спосіб.

Таблиця 2

Види робіт та підходи до оцінювання

Вид роботи, її характеристика та особливості	Приклади завдань для ГР 1 ¹	Приклади завдань для ГР 2	Приклади завдань для ГР 3
Поточні види діяльності / роботи короткі завдання для перевірки знань і умінь «тут і зараз». <i>Особливості:</i> - швидкий зворотний зв'язок; - виявлення прогалин; - самооцінювання.	- хронологічні вправи та задачі; - робота з картою: аналіз легенди, укладання розповіді за нею, пошук історичної локації за описом або картою; - створення хронологічних таблиць, ліній часу, історичних календарів; - укладання порівняльних таблиць історичних подій, явищ, процесів.	- пошук ключових фактів у тексті, переказ, укладання плану, схеми, ментальної карти, переліку ключових слів, робота з поняттями; - аналіз джерела (повнота, достовірність тощо); - виявлення маніпуляцій, фейків, упереджень тощо в медіатекстах; - добирання/ сортування джерел за визначеними критеріями.	- обговорення в парах, групах; - аналіз проблемної ситуації; - аналіз ключових документів щодо захисту гідності, прав і свобод людини, демократичних цінностей; - участь у волонтерстві чи житті громади; - участь у громадській/шкільній діяльності.
Підсумкова робота для визначення опанування певної групи результатів на основі певного змісту. Узагальнювальна, після завершення теми/розділу, глибше оцінювання знань і умінь. <i>Особливості:</i> - узагальнення знань і умінь; - можливість підготовки; - глибший рівень опрацювання.	- встановлення залежності між історичними явищами, їх причинами та наслідками; - визначення впливу природних чинників на політичні, економічні, соціальні, культурні процеси; - аналіз карт для опису історичних процесів (опис напрямків міграцій тощо).	- написання історичних довідок, есеїв, формулювання запитань до історичного джерела; - робота з різними фрагментами тексту; - порівняльний аналіз документів; - критичний аналіз історичного джерела; - добір аргументів за/проти позиції.	- аналіз ситуації з наведенням аргументів і пропозицій щодо розв'язання проблеми; - моделювання ситуації та надання пропозицій, застосування алгоритму дій.

¹ Приклади завдань не є обов'язковими або вичерпними. Учитель має самостійно добирати вправи, спираючись на рівень підготовки класу, інтереси учнів, наявні навчальні матеріали тощо.

Комплексна підсумкова робота (семестрова, на основі розподілу програмового матеріалу). Інтегровані, комплексні завдання (або проєкти, дослідження), де поєднуються оцінювання знань, навичок, громадянських компетентностей з кількох тем/за кількома групами результатів. <i>Особливості:</i> • комплексна оцінка (знання, уміння, ставлення); • узагальнення знань та умінь за тривалий період.	• створення історичного маршруту / плану екскурсії; укладання лінії часу з зазначенням змін, які відбулися в житті суспільства; • представлення підготовленої презентації з висновками; • аналіз історичних першоджерел (листів, мемуарів, археологічних знахідок) з установленням хронологічно-просторових зв'язків.	• порівняння джерел інформації та їх систематизація; • перетворення інформації з одного виду в інший; • написання текстів про причини різних інтерпретацій подій, що вивчаються.	• представлення результатів колективного проєкту з презентацією; • участь у дебатах, дискусіях, мініконференціях тощо; • участь у соціальному чи волонтерському проєкті.
--	---	--	--

Щоб укласти завдання для перевірки досягнення запланованих освітніх результатів, учителю варто зважати на те, які освітні результати відповідно до ДСБСО пропонують автори обраної ним модельної програми до певного розділу (змісту), а також, що особливо важливо – як була організована навчальна діяльність під час опанування цих розділів програми. Очевидно, що компетентність формується під час роботи з конкретним змістом програми. Отже, треба брати до уваги обидва складники навчання – як змістовий, так і діяльнісний. Перевіряти можна лише те, що вивчається, відповідно до того, яка діяльність була запропонована авторами підручника, за яким працюють діти, та які завдання пропонував учитель на уроках упродовж теми/семестру.

Важливим аспектом під час добору питань для проміжного/тематичного чи підсумкового оцінювання є узгодження історичного чи громадянськознавчого змісту завдання з його компетентнісним потенціалом – тобто який конкретний результат чи орієнтир для оцінювання з ДСБСО можна перевірити цим завданням/відповіддю на запитання.

Варто також брати до уваги, що певні завдання чи запитання можуть відповідати одночасно кільком орієнтирам для оцінювання та наскрізним умінням. Для того, щоб оцінювання було об'єктивним, прозорим і справедливим для учнів, слід наперед ознайомлювати учнів із тематикою та критеріями оцінювання кожного завдання у письмовій роботі чи під час усної відповіді.

З огляду на необхідність надання учням можливості просуватися своєю освітньою траєкторією і отримувати зворотний зв'язок про свій поступ оптимальним є накопичення так званих «сирих», чітко визначених балів за кожне виконане завдання, а також фіксування, до якої групи результатів у свідоцтві досягнень отримані учнем/ученицею бали накопичуються.

ПРИКЛАДИ ПІДСУМКОВОЇ, КОМПЛЕКСНОЇ ПІДСУМКОВОЇ РОБОТИ

Тематична робота для 6-го класу

Теми для опрацювання:

I. Що таке сучасний світ. Чим він відрізняється від світу минулого.

II. Що таке минуле, хто і як його вивчає.

(за модельною навчальною програмою «Україна і світ. Вступ до історії та громадянської освіти. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Кафтан М.В. та інш.) та підручником «Україна і світ: вступ до історії та громадянської освіти», 6 клас (М. Кафтан, І. Костюк, К. Новікова – Київ: Світич, 2023))

Максимально 36 балів – можна перевести в 12 балів у пропорції відповідно до кількості правильних відповідей.

Завдання ²	Методичний коментар (орієнтири для оцінювання)
1.Обери рядок, що містить правильне пояснення: (1 бал) Сучасний світ називається глобальним тому, що: А) у світі багато різних держав; Б) наша планета дуже велика;	Критично і системно мислить Працює з інформацією історичного змісту

² можна обрати частину завдань, зберігши баланс у змісті тем

В) більшість людей у минулому займалися сільським господарством; Г) усі країни світу об'єднані торгівлею та технічними винаходами.	добирає приклади, які розкривають поняття/ терміни, що використовуються в межах теми [6 ГІО 4.1.1-1]
2. Напиши три речення на пояснення питання: (5 балів) Які карти виникли раніше – політичні чи географічні? Чому? 1 бал – за правильність відповіді 2 бали – за послідовність пояснення 2 бали – за повноту пояснення і наведений приклад	<i>Висловлює думку усно і письмово</i> формулює висновок, судження на основі наведених фактів [6 ГІО 4.1.2-2] послідовно викладає інформацію, будує виступ з дотриманням структури [6 ГІО 4.2.2-2] виокремлює основне і другорядне в тексті [6 ГІО 3.2.1-2]
3. Встав потрібні слова із запропонованого списку у речення з пропущеними: (5 балів) Наприкінці 20-го – на початку 21 століття завдяки новим науковим та технічним відкриттям світ став ще тіснішим та більш _____. Тепер про новини дізнаємося не від сусідів, а з _____, що охоплює світ. Вона дає змогу отримувати _____ повідомлення чи шукати _____ миттєво. Раніше пошта прибувала зі швидкістю вершника: приблизно 100 км за добу міг здолати посланець. Зі стародавнього Києва до Володимира-Волинського повідомлення могло дійти за 5–6 днів. Коли з'явився _____, велику відстань стало можливим подолати протягом одного дня, а з _____ цей шлях займає близько години. <u>інформація, глобальний, залізничний транспорт, поява літаків, мережа «Інтернет»</u>	Частково відкрите завдання з короткою відповіддю. Учні/учениці мають вставити слова в правильному порядку та відмінку. <i>Критично і системно мислить</i> <i>Працює з інформацією історичного змісту</i> послідовно викладає інформацію, будує виступ з дотриманням структури [6 ГІО 4.2.2-2] виокремлює основне і другорядне в тексті [6 ГІО 3.2.1-2]
4. Карти, на яких позначені кордони сучасних держав, називаються _____ (1 бал).	<i>Працює з інформацією історичного змісту</i> використовує карту як джерело інформації [6 ГІО 2.1.1]
5. Наведи два приклади ролі України в сучасному глобальному світі (4 бали). Приклади відповідей: Україна багато продає і купує в інших країн. Україна бере участь у роботі міжнародних організацій, наприклад, ООН.	<i>Висловлює думку усно і письмово</i> добирає приклади, які розкривають поняття/ терміни, що використовуються в межах теми [6 ГІО 4.1.1-1] формулює висновок, судження на основі наведених фактів [6 ГІО 4.1.2-2]

6. До якого виду історії відносять дослідження давніх поселень трипільської культури (1 бал): А) писемної історії українців; Б) дописемної історії землеробів; В) сучасної історії моди; Г) історії битв та поселень.	<i>Працює з інформацією історичного змісту</i> добирає приклади, які розкривають поняття/ терміни, що використовуються в межах теми [6 ПО 4.1.1-1]										
7. Продовж речення (2 бали) Історики дізнаються про минуле завдяки <u>Варіанти відповіді:</u> знахідкам археологів та інших науковців/сучасним технологіям пошуку житла та предметів/ книжкам інших істориків/ з біографій людей, які написані раніше тощо	<i>Працює з інформацією історичного змісту</i> <i>Логічно обґрунтовує власну позицію</i> розрізняє джерела інформації за видами (матеріальні/ нематеріальні, первинні/ вторинні, текстово-візуальні тощо) [6 ПО 3.1.1-1]										
8. Напиши три ключові слова або словосполучення, за допомогою яких можна пояснити, що таке «археологія» (3 бали) 1) _____ (розкопки) 2) _____ (давні речі/ залишки/будівлі/предмети побуту) 3) _____ (дослідження знахідок)	<i>Висловлює думку усно і письмово</i> <i>Працює з інформацією історичного змісту</i> добирає приклади, які розкривають поняття/ терміни, що використовуються в межах теми [6 ПО 4.1.1-1]										
9. Сполучи предмет вивчення допоміжної історичної дисципліни та її назву (4 бали, по 1 балу за кожну правильну відповідність): <table border="0"> <tr> <td>1. Залишки давніх рослин</td> <td>А Ономастика</td> </tr> <tr> <td>2. Давні герби держав</td> <td>Б Палеозоологія</td> </tr> <tr> <td>3. Давні монети</td> <td>В Нумізматика</td> </tr> <tr> <td>4. Історія імен та прізвищ</td> <td>Г Геральдика</td> </tr> <tr> <td></td> <td>Д Палеоботаніка</td> </tr> </table>	1. Залишки давніх рослин	А Ономастика	2. Давні герби держав	Б Палеозоологія	3. Давні монети	В Нумізматика	4. Історія імен та прізвищ	Г Геральдика		Д Палеоботаніка	<i>Критично і системно мислить</i> <i>Працює з інформацією історичного змісту</i> добирає приклади, які розкривають поняття/ терміни, що використовуються в межах теми [6 ПО 4.1.1-1]
1. Залишки давніх рослин	А Ономастика										
2. Давні герби держав	Б Палеозоологія										
3. Давні монети	В Нумізматика										
4. Історія імен та прізвищ	Г Геральдика										
	Д Палеоботаніка										
10. Обери запитання, яке ставлять історики, щоб зрозуміти причини події, явища, процесу (1 бал): А) Хто брав участь у подіях? Б) Чому відбулася та чи інша подія? В) Які археологічні свідчення існують? Г) Що відбувалося після?	<i>Критично і системно мислить</i> <i>Працює з інформацією історичного змісту</i> пояснює зв'язок між подіями, розрізняє причини, приводи, результати і наслідки подій [6 ПО 1.2.1]										
11. Що потрібно, щоб написати історичну біографію? Напиши 3-5 речень. (8 балів за повну і послідовну відповідь) Аргументованість власної позиції – 3 бали Логічна послідовність викладу думок – 3 бали	<i>Працює з інформацією історичного змісту</i> <i>Висловлює думку усно і письмово</i>										

Грамотність і структурованість тексту – 2 бали	виокремлює основне і другорядне в тексті [6 ГІО 3.2.1-2] послідовно викладає інформацію, будує виступ з дотриманням структури [6 ГІО 4.2.2-2]
--	--

ТЕМАТИЧНА РОБОТА З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ДЛЯ 8 КЛАСУ

Тема: Землі України у XVI – першій половині XVII ст.

За програмою «Історія України. 7-9 кл.» (авт. Пометун О. та ін.) та підручником «Історія України. 8 клас» (авт. Панарін О. та ін.)

Система оцінювання письмової роботи: накопичення балів відповідно до запропонованої шкали за виконані завдання.

Макимально 36 балів – можна перевести в 12 балів у пропорції відповідно до кількості правильних відповідей.

Завдання	Методичний коментар (орієнтири для оцінювання)
1. Обери рядок, у якому правильно розкривається поняття (1 бал) Люблінська унія 1569 р. – це: А) договір про створення єдиної держави Польща-Литва; Б) угода про розподіл українських земель між Польщею та Литвою; В) договір про об'єднання Польського королівства і Великого князівства Литовського в єдину державу – Річ Посполиту; Г) договір про надання автономії українським воєводствам.	демонструє знання перебігу подій, явищ, процесів у часі в межах історичних епох [9 ГІО 1.1.2-1]
2. Як Люблінська унія 1569 року позначилася на українському суспільстві? Наведи три приклади. (3 бали)	встановлює взаємозв'язки між подіями, явищами, процесами, вчинками людей, наводить приклади [9 ГІО 1.2.1-2] визначає поєднання політичних, економічних, соціальних, технологічних, культурних та інших чинників, які впливали один на одного і творили історичну епоху [9 ГІО 4.1.1-1] аргументує власні судження за допомогою історичних фактів, наявних досліджень, доступних історичних джерел та з урахуванням гуманістичних цінностей [9 ГІО 4.2.3-2] 1 бал за кожен коректний приклад

3. Встав потрібні слова із запропонованого списку у речення з пропусками (5 балів): У XVI ст. населення українських земель поділялося на різні _____. Найвищим станом була _____, яка мала великі землеволодіння та політичні права. _____ були вільними землеробами, але поступово втрачали свою свободу. Найнижчим станом були _____, які були прикріплені до землі. У містах жили _____, які займалися ремеслом і торгівлею. Слова для вставки: <i>шляхта, кріпаки, міщани, селяни, стани</i>	формулює запитання стосовно взаємодії суспільно-історичних подій, явищ, процесів, діяльності людей, робить припущення щодо їх впливу на суспільство [9 ПО 4.1.1-2]
4. Яким джерелом інформації потрібно скористатися, щоби показати територіальні зміни на українських землях у другій половині XVII ст.? (1 бал) А) щоденник шляхтича за 1673 р. Б) картина Яна Матейка «Люблінська унія» (1869 р.) В) історична карта періоду Г) текст Люблінської унії	пов'язує історичні факти та артефакти з географічним простором [9 ПО 2.1.2-1] визначає сутність, важливість джерела інформації, його пізнавальні можливості [9 ПО 3.2.1-1]
5. Наведи два приклади впливу європейської Реформації та Контрреформації на українське суспільство (2 бали)	визначає поєднання політичних, економічних, соціальних, технологічних, культурних та інших чинників, які впливали один на одного і творили історичну епоху [9 ПО 4.1.1-1] визначає риси і пояснює цілісність історичних епох у політичній, економічній, соціальній, культурно-інтелектуальній сферах [9 ПО 4.1.2-1] пояснює на прикладах відмінності між суспільними системами, характеризує стабільний та нестабільний стани історичних спільнот, пояснює причини цих станів [9 ПО 4.1.2-2]
6. Поясни поняття «цех» через аналіз його функцій у міському житті XVI ст. (4 бали): 1. Яку роль відігравали цехи у регулюванні ремісничого виробництва? (2 бали)	аргументує власні судження за допомогою історичних фактів, наявних досліджень, доступних історичних джерел та з урахуванням гуманістичних цінностей [9 ПО 4.2.3-2]

2. Як цехи впливали на соціальні відносини в містах? (2 бали)	<i>Приклад відповіді:</i> Цехи контролювали якість товарів, ціни, кількість майстрів; створювали соціальну ієрархію (учні-підмайстри-майстри)...										
7. Встанови відповідність між поняттям та його визначенням (по одному балу за кожну правильно вставлену відповідність, разом 4 бали за правильні відповідності): <table border="0"> <tr> <td>Магдебурзьке право</td><td>Привілейований панівний стан на землях Речі Посполитої</td></tr> <tr> <td>Шляхта</td><td>Велике господарство, орієнтоване на товарне виробництво, засноване на праці закріпачених селян</td></tr> <tr> <td>Магістрат</td><td>Законодавчі норми, за якими міста звільнялися від управління і суду великими землевласниками</td></tr> <tr> <td>Фільварок</td><td>Загальні збори шляхти та магнатів, які вирішували державні чи місцеві справи</td></tr> <tr> <td></td><td>Орган міського самоврядування, що обирався найбільш впливовими городянами</td></tr> </table>	Магдебурзьке право	Привілейований панівний стан на землях Речі Посполитої	Шляхта	Велике господарство, орієнтоване на товарне виробництво, засноване на праці закріпачених селян	Магістрат	Законодавчі норми, за якими міста звільнялися від управління і суду великими землевласниками	Фільварок	Загальні збори шляхти та магнатів, які вирішували державні чи місцеві справи		Орган міського самоврядування, що обирався найбільш впливовими городянами	на основі аналізу джерела ідентифікує події та явища політичної, соціальної, економічної, культурно-інтелектуальної історії, історії повсякденності тощо [9 ГІО 3.2.2-1]
Магдебурзьке право	Привілейований панівний стан на землях Речі Посполитої										
Шляхта	Велике господарство, орієнтоване на товарне виробництво, засноване на праці закріпачених селян										
Магістрат	Законодавчі норми, за якими міста звільнялися від управління і суду великими землевласниками										
Фільварок	Загальні збори шляхти та магнатів, які вирішували державні чи місцеві справи										
	Орган міського самоврядування, що обирався найбільш впливовими городянами										
8. Обери варіант, у якому правильно вказано наслідок поширення книгодрукування (1 бал): А) зменшення кількості шкіл; Б) розвиток освіти та культури; В) занепад ремесел; Г) посилення кріпацтва.	визначає передумови, розрізняє результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів [9 ГІО 1.2.3-1] пояснює причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів, використовуючи відповідні поняття і терміни [9 ГІО 1.3.2-1]										
9. Поясни, як у містах взаємодіяли різні стани, етнічні та релігійні групи. Наведи конкретні приклади (6 балів за повну і послідовну відповідь).	визначає поєднання політичних, економічних, соціальних, технологічних, культурних та інших чинників, які впливали один на одного і творили історичну епоху [9 ГІО 4.1.1-1]										

<i>Критерії оцінювання:</i> • 2 бали – за приклади взаємодії станів • 2 бали – за приклади етнічної взаємодії • 2 бали – за приклади релігійної взаємодії	чітко формулює та висловлює судження стосовно суспільних ідей з урахуванням власного досвіду, різних видів інформації [6 ПО 4.2.3-1] аргументує власні судження за допомогою історичних фактів, наявних досліджень, доступних історичних джерел та з урахуванням гуманістичних цінностей [9 ПО 4.2.3-2]
10. Наведи два приклади того, як міщани XVI ст. брали участь у розв'язанні проблем своїх громад. Чи можна їх досвід використати сьогодні? (4 бали) <i>Критерії оцінювання:</i> • 2 бали – за приклади участі міщан у громадському житті • 2 бали – за зв'язок з сучасністю	докладно описує проблеми, з якими стикаються різні спільноти (заклад освіти, громада, держава, світ) [9 ПО 6.2.1-1] аналізує приклади вирішення конфліктних ситуацій в українському суспільстві та світі [9 ПО 6.3.1-2] пропонує способи подолання конфліктів, розв'язання соціальних, політичних та інших суперечностей [9 ПО 6.3.1-3]
11. Поясни, чому збереження пам'яток архітектури XVI-XVII ст. (церков, замків, будинків) важливе для сучасної України. Що можеш зробити ти особисто? (5 балів). <i>Критерії оцінювання:</i> • 2 бали – за розуміння значення історичної спадщини • 2 бали – за зв'язок з українською ідентичністю • 1 бал – за конкретні пропозиції дій	пояснює важливість заходів щодо збереження і популяризації пам'яток історії, культури та туристичних об'єктів і бере участь у таких заходах [9 ПО 2.3.1-1] визначає способи власної участі в житті класу/ закладу освіти/ родини/ місцевої спільноти [9 ПО 6.2.1-4]

Формула оцінювання: (набрані бали/36)х12

Спрощена схема	
36-35 балів = 12 (97-100%) 34-32 бали = 11 (89-94%) 31-29 балів = 10 (81-86%) 28-25 балів = 9-8 (69-78%)	24-18 балів = 8-6 (50-67%) 17-15 балів = 6-5 (42-47%) 14-13 балів = 5-4 (36-39%) 12 і менше = 4-1 (до 33%)

Окрім звичної письмової роботи, побудованої на системі тестових закритих завдань, так званих «закритих» з варіантами відповідей для вибору однієї чи кількох правильних, а також «відкритих», де треба дописати речення чи дати визначення поняття, навести приклади тощо, вчителю слід практикувати завдання, які дають змогу перевірити комплекс отриманих компетентностей та сформованих наскрізних умінь.

Такі завдання дозволяють як опосередковано оцінити рівень історичних знань, отриманих під час вивчення певної теми, так і напряду опанування учнями/ученицями навичок роботи з історичним та громадянським матеріалом для фіксації освітнього поступу відповідно до всіх груп очікуваних освітніх результатів.

Наприклад, під час реалізації програми з історії України для 8 класу у темах III-IV розділу у чинних програмах:

- *Козацька революція середини XVII ст. Українська козацька держава наприкінці 50-х років XVII – на початку XVIII ст.*
- *Національно-визвольна війна українського народу середини XVII ст. Козацька Україна наприкінці 50-х років XVII – на початку XVIII ст.*
- *Козацтво від боротьби за станові інтереси до творення держави. Військо Запорозьке (Гетьманщина) та інші українські землі в другій половині XVII – на початку XVIII ст.*

або під час реалізації інтегрованого курсу «Україна і світ» у межах вивчення теми: «Соціальні і національні революції. Нідерланди. Англія. Козацька революція 1648–1657 рр. в Україні. Наслідки Козацької революції. Гетьманщина — козацька держава. Доба Руїни в українських землях. Американська революція. США».

ПІДСУМКОВА РОБОТА

Тема: Міграції в середині та другій половині XVII ст.: як українці вирішували, чи варто їм переїхати? Хто який вибір робив і чому?

Група результатів 1

- аргументує за допомогою історичних фактів вплив на поведінку людини подій політичного, економічного та духовного життя [9 ГІО 1.2.2-2]
- визначає передумови, розрізняє результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів [9 ГІО 1.2.3-1]
- пояснює причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів, використовуючи відповідні поняття і терміни [9 ГІО 1.3.2-1]
- характеризує чинники, що впливають на заняття людей, спосіб ведення господарства, соціальний устрій, визначає тенденції економічного розвитку [9 ГІО 2.2.2-2]
- визначає причини, описує перебіг, встановлює сутність колонізаційних та міграційних процесів [9 ГІО 2.2.3-1]

Група результатів 2

- за самостійно визначеними критеріями добирає інформацію для виконання завдання, аргументує свій вибір [9 ГІО 3.1.2-1]
- ставить обґрунтовані/доречні запитання до змісту здобутої інформації [9 ГІО 3.2.1-2]
- визначає поєднання політичних, економічних, соціальних, технологічних, культурних та інших чинників, які впливали один на одного і творили історичну епоху [9 ГІО 4.1.1-1]
- досліджує історичні джерела, використовує доведення та спростування для аналізу історичних процесів [9 ГІО 4.2.1-1]

Група результатів 3

- формулює і аргументовано висловлює, відстоює у дискусії власні погляди та переконання [9 ГІО 5.1.2-4]
- пояснює, як належність до різних спільнот та зовнішні чинники впливають на формування його поглядів та переконань [9 ГІО 5.1.1-2]
- аналізує приклади вирішення конфліктних ситуацій в українському суспільстві та світі [9 ГІО 6.3.1-2]

Матеріали для учнів**Завдання:**

- 1) Уявіть себе мешканцями Правобережжя в середині – другій половині XVII ст.
- 2) Пригадайте, які історичні обставини впливали на повсякденне життя українців у цей період.
- 3) Оберіть для себе приналежність до однієї з соціальних груп українського суспільства того часу: козаки, селяни, міщани/городяни, шляхтичі, священники та монахи. Ваша роль визначатиме, які чинники будуть для вас визначальними під час прийняття рішення.

Наприклад:

Соціальна група	Групові пріоритети
Козацтво	Можливості військової та державної служби, отримання землі, збереження вольностей і привілеїв
Селянство	Доступ до родючої землі, захист від нападів, розмір податків, можливість вільного пересування, звільнення від попередніх повинностей.
Міщанство (ремісники, купці)	Можливості для розвитку справи, наявність ринків збуту, безпека торговельних шляхів, відсутність перешкод для діяльності
Шляхта	Збереження земельних володінь, маєтків, станових привілеїв, участь у суспільно-політичному житті, отримання нових земельних володінь та податків
Православне духовенство	Нові парафії та збільшення кількості парафіян, безпека для служителів та церковних будівель, підтримка церковних ієрархів.

Після укладення в 1667 році Андрусівського перемир'я перед вами постає складний вибір: залишитися на Правобережжі або переселитися на Лівобережжя чи Слобожанщину. Зважаючи на те, до якої групи ви належите, ухваліть та обґрунтуйте рішення. Спирайтеся на свої знання про становище вашої соціальної групи на українських землях протягом XVII ст., суспільно-історичні події середини та другої половини XVII ст. та на уривки з історичних джерел: «Добромільський літопис» і «Літопис Самовидця».

- 4) Вирішіть, де саме ви мешкаєте, яким є ваше становище. З якими викликами зустрілася ваша соціальна група протягом XVII століття, особливо після 1648 року?
- 5) Охарактеризуйте, які наслідки, ризики та переваги може мати ваше рішення (залишитися або переселитися) з точки зору вашої соціальної ролі, спираючись на інформацію з літописів та додаткових історичних джерел.

- 6) Ухваліть рішення: залишатися там, де ви є (поясніть, чому), чи переселятися. Якщо так – то куди (на Лівобережжя чи Слобожанщину) та чому. Поясніть свою позицію представникам інших соціальних груп.
- 7) Які причини переважають у прийнятті вами рішення: безпекові, економічні, політичні, релігійні, особистісні?
- 8) Чи схожі ці причини на ті, якими керуються люди в наш час? Визначте спільне та відмінне у причинах і наслідках міграцій людей в минулому й тепер.

Джерело 1

Добромільський літопис (1648 – 1700)	
Рік	Текст хроніки (переказ сучасною українською мовою)
1649	Сталася дуже велика повінь: зносило села, двори й навіть замки.
1651	Вибухнув великий голод: жито коштувало по 10 злотих, пшениця — по 12.
1652	Мором (пошестю) була уражена вся Польща.
1653	Господь допустив лютого звіра, що нападав і поїдав людей.
1655	Козаки разом із московським військом знову воювали Польщу; руйнували храми й палили священників у самих церквах.
1656	Шведи дійшли аж до Перемишля.
1657	Після Різдва Христового спалахнула війна угорська; з козаками дійшли аж до самого Кракова.
1672	Турки захопили Кам'янець-Подільський; татари спустошили землі до самої Вісли й забрали людей у неволю.
1673	Турецький султан усією силою спустошував Україну; Умань та інші міста воював мечем і вогнем.
1674	Поляки вибили турків із Хотина. Того ж року був тяжкий голод: жито — по 14, пшениця — по 15 злотих; загинуло багато людей.
1675	Абрам-баша зрівняв із землею Збаразький замок, Підгайці й інші містечка.
1676	Шайтан-баша обложив під Журавном польське військо з королем і гетьманами; після тривалої облоги уклали угоду.
1680	18 грудня Господь явив дуже велику комету, що сходила на заході сонця; а потім з'явилася ще одна, менша.
1683	Великий візир із понад 130-тисячним військом узяв в облогу Відень; майже здобув, але з Божою й Богородичною поміччю король польський Ян III Собеський з козацькими та цісарськими військами розбив турків, ще більшу перемогу здобувши під Штегльном.
1690	Сильний голод: жито — по 16, пшениця — по 20, овес — по 8 злотих. Того ж року велика сарана спустошила Україну й Сіверщину, завдала страшного лиха врожаюм і худобі.
1693	Ян Бонавентура Красінський (воєвода плоцький) успадкував маєтності Добромільських Гербуртів.
1695	3 лютого 70-тисячне татарське військо підійшло під Львів і пролило багато християнської крові також в інших містах.
1698	Курфюрст саксонський Август був коронований на польський престол.
1699	Ціни шалені: пшениця — по 34, жито — по 26 злотих (так само й 1700 р.). У вересні турки добровільно залишили Кам'янець-Подільський ради короля Августа, а не задля польської шляхти.
1700	12 лютого перемиський єпископ відійшов у вічність за дивних і нечуваних обставин: через необережне лікування лікарськими мазями згорів у ліжку, просоченому оліями.

Літопис Самовидця. Переклад сучасною українською мовою

1680	Стояла велика спека й посуха: води висохли, трави зів'яли, від чого дуже розмножилися шкідливі комахи, що поїли капусту, боби, горох, коноплі й гречку, переходячи з ниви на ниву.
1684	7 липня Новгород-Сіверський цілком згорів.
1686	Величезний неврожай у Польщі й Литві, через що ціни на хліб були надто високі.
1688	Після свята Юрія випав великий сніг, лежав кілька днів, але посівам не зашкодив.
1690	Того ж року з'явилася безліч чорних черевців, завбільшки як гусінь; сильно шкодили коноплям та іншим зіллям, але зернові не чіпали.

Примітки перекладача

- «Злотий» — польська грошова одиниця XVII ст.
- «Осмачка» — міра обсягу зерна (приблизно 1,8 кориця $\approx$ 90 л).
- Низка топонімів та особових назв наведена в сучасній українській формі.
- Текст подано сучасною літературною мовою, збережено хронікальний порядок і загальний зміст оригіналу.

Методичний коментар для вчителя

Запропоноване завдання може розглядатися як *індивідуальна практична робота*, коли учні довільно отримують одну з ролей (вчитель має підготувати картки з назвами ролей відповідно до кількості учнів у класі та пропорційно до кількості соціальних груп), а потім письмово відповідають на запропоновані питання. Вчителю слід бути готовим оцінювати письмові відповіді учнів/учениць, попередивши наперед про вимоги до такої роботи і критерії оцінки. Зауважте, що оцінювання індивідуального виконання за галузевими критеріями з групи результатів у Свідоцтві досягнень може бути ускладненим, оскільки ці критерії передбачають спостереження й оцінювання групової взаємодії.

Якщо вчитель надає перевагу організації групової роботи на уроці, можна так само дати учням та ученицям обрати певну роль із переліку, а потім запропонувати об'єднатися у групи. Упродовж 20-25 хв групи знайомляться з уривками літописів, обговорюють питання та готують відповіді на них. Під час виконання завдання групами вчитель має спостерігати за роботою учнів/учениць, заповнюючи контрольний список з показниками саме групової діяльності, наприклад:

Учні/учениці та їхні ролі	Ступінь активності				
	Активно працює в групі, пропонує ідеї та як їх обґрунтовувати	Працює в групі, не ухиляється від завдань	Модерує обговорення, однак не висуває власних ідей	Не працює в групі, мовчки спостерігає за роботою інших	Заважає іншим, не дотримується правил
Група «Селяни»					
Ім'я, прізвище					
1.	+	+	-	-	-

2.	++				
3.	+-				
Група «Шляхта»					
...					
Група «Козацтво»					
...					

Під час усного представлення результатів роботи групи вчитель має також оцінювати якість презентації за наперед оголошеними параметрами: взяття до уваги історичного контексту, використання раніше отриманих знань, використання наданих історичних джерел, логічність рішення та його обґрунтування. У сильному класі для більш історично обґрунтованого пояснення учителю варто підготувати, окрім уривків з літописів, додаткові дані чи доступ до них – наприклад, міркування Н. Яковенко з її монографії «Нарис середньовічної та ранньомодерної історії України» (Розділ 5, параграф 2) або іншу інформацію, яка поглибить розуміння причин (не)переселення та господарської колонізації східних регіонів України.

Для **комплексного оцінювання** цієї практичної роботи (у письмовому та усному варіанті) як підсумкової за вказаною вище темою вчитель може скористатися наведеною таблицею адаптованих для цього завдання **галузових критеріїв**.

Таблиця 3

Бал	ГР 1	ГР 2	ГР 3
1	Називає 1-2 події (причини переселення) лише після підказки; плутає дати/локації.	Відповідає «так / ні»; не пов'язує причину з наслідком.	Мовчить або реагує лише на пряме запитання; ролі не усвідомлює.
2	Упізнає окремі події на лінії часу з допомогою; не знаходить їх на карті.	Повторює готовий аргумент учителя (напр. «через війну»); не читає числа з джерела.	Долучається лише за примусу; не реагує на позиції інших.
3	Перелічує 3-4 події й ставить їх у хронологічному порядку з підтримкою; позначає 1 регіон.	Дає 1 «очевидне» пояснення; ставить ≤ 2 запитань.	Формально оголошує рішення групи, не захищає та не дискутує.
4	Без суттєвих помилок укладає послідовність суспільно-політичних та суспільно-економічних чинників, які впливали на різні соціальні верстви протягом 1649-1680 рр.	Заповнює схему «причина → наслідок» (сарана → голод) за зразком.	У ролі коротко висловлюється, слухає, але дискусії уникає.
5	Добирає 3-4 події різних типів, позначає їх на мапі; коректно вживає поняття, зокрема «повінь», «мор».	Формує 2 вагомі причини міграції або відмови від неї для своєї соціальної групи; уточнює дані.	Чітко пояснює «переїжджаю / залишаюся»; використовує правила слухання.

6	Створює лінію часу 1648-1700 з легендою	На основі джерел оцінює ризики (голод, набіги); передбачає коротко-/довготривалі наслідки.	Співпрацює у ролі, готує спільний письмовий виступ, наводить приклади.
7	Пояснює, як повторювані явища (сарана → голод) впливають на демографію; окреслює зони міграції.	Порівнює 2 літописи; відділяє економічні від безпекових факторів, факт від судження.	Толерантно реагує на критичні репліки; шукає компромісні формулювання.
8	Визначає місце свого перебування на момент подій середини та другої половини XVII ст. та бере його до уваги для ухвалення рішення про (не)переселення.	Пропонує критерії для порівняння міграцій у XVII ст. і зараз. Створює інфографіку «ціни → ризик голоду»; висуває гіпотези (наприклад, про кліматичний чинник голоду)	Порівнює міграції XVII ст. із нинішніми; пропонує ідеї підтримки переселенців.
9	Додає зовнішні джерела (думки дослідників, статистичні дані) для поглиблення; поєднує економічні, політичні та зовнішньополітичні чинники.	Розраховує «ризик / вигода» з маршрутів; презентує висновки письмово.	Модерує обговорення: підсумовує думки, залучає інших, фіксує рішення.
10	Створює розгалужену ментальну мапу явища міграції у XVII ст. на українських землях.	Порівнює альтернативні інтерпретації, оцінює достовірність, пропонує власний метод аналізу.	Запускає мініпроект (буклет / відео) про етику міграції; розподіляє ролі, час виконання.
11	Аналізує вплив зовнішніх факторів (міжнародні договори, ситуація в Гетьманщині), на вибір тих чи інших груп населення	Висуває оригінальну гіпотезу («міграції → козацька демократія»), описує план її перевірки.	Керує під час групової взаємодії, посиляється на права людини з точки зору історичної ситуації та сучасного їх розуміння.
12	Зіставляє літописні дані з отриманими раніше знаннями; прогнозує вплив аналогічних факторів у Європі.	Розробляє комплексну модель ризик-менеджменту міграції (економіка-безпека-екологія).	Пропонує інноваційне рішення, оцінює сталий вплив, захищає інтереси кожної ролі.

Таблиця 4

Інструменти для оцінювання відповідно до груп результатів

Інструмент	Як застосовувати (опис і методичні поради)	Приклади / можливі теми	Рекомендована кількість / частота
ГР 1. Орієнтується в історичному часі та просторі, виявляє взаємозв'язки подій і явищ			
Хронологічні таблиці / лінії часу	Учні складають хронологічну лінію подій за темою, зазначаючи причинно наслідкові зв'язки. Можна використовувати онлайн сервіси (Time.Graphics, Canva) або працювати вручну.	«Українська революція 1917-1921», «Друга світова війна», «Культурні зрушення 60-х років».	1-2 рази на тему / розділ.
Карта подій / історична мапа	Учні наносять події, маршрути, центри на карту. Можна як індивідуально, так і в групі. Важливо обговорити, як географічні особливості та природні фактори впливали на події.	«Міграції народів», «Мапа голоду 1932-33», «Шлях військ УНР».	1 раз на тему або як підсумкове завдання.
ГР 2. Працює з інформацією історичного та суспільствознавчого змісту			
Аналіз джерел	Учні отримують фрагменти документів, фото, картин, статистику і виконують завдання на інтерпретацію. Варто додавати запитання різного рівня складності.	«Маніфест Української Центральної Ради», «Фото Бабиного Яру», «Конституція Пилипа Орлика».	На кожному уроці (короткі завдання), великі – 1-2 на тему.
Порівняльна таблиця / діаграма	Учні створюють таблиці чи діаграми для зіставлення подій, явищ, поглядів (наприклад, дві революції, політичні системи, суспільства).	«Порівняння Галичини і Наддніпрянщини у ХІХ ст.», «Режими в Європі у 1930-х роках»	1 на тему / в підсумку розділу
Історичне есе з аргументацією	Короткий письмовий текст на основі джерел або знань з теми. Формулюється проблема, учень висловлює думку й обґрунтовує.	«Чи могла УНР вистояти без зовнішньої підтримки?», «Який наслідок подій ХХ ст. мав найбільший вплив на Україну?»	1 раз на тему, або як підсумкове оцінювання

ГР 3. Виявляє здатність до співпраці, толерантність, громадянську позицію			
Груповий проєкт / мінідослідження	Робота над спільним дослідженням із розподілом ролей. Ключ – рефлексія процесу співпраці. Оцінюються не лише знання, а й взаємодія.	«Реконструкція виставки з епохи модернізму», «Історія моєї вулиці», «Правозахисний рух в Україні»	1 проєкт на семестр.
Обговорення / дебати	Обговорення суспільних або історичних проблем у парах/групах. Можна організовувати дебати з чіткими правилами. Важливо формувати повагу до думки іншого.	«Чи справедливо перейменовувати вулиці?», «Мир чи перемога?», «Свобода слова: межі й виклики».	1–2 рази на тему / актуальні події.
Щоденник рефлексій / ціннісна відповідь	Учні пишуть короткі тексти, відповідаючи на запитання: «Що мене здивувало?», «Що було важливим?», «Як це стосується мого життя?»	Після обговорення складної теми: Голодомор, Голокост, Майдан, права людини.	1 раз на тему або на вибрані «глибокі» теми.

Таблиця 5

**Критерії оцінювання результатів навчання учнів
за виконання окремих видів робіт**

Орієнтовні види діяльності	Критерії оцінювання
Укладання хронологічних таблиць, лінії часу, логічного ланцюжка подій, явищ, процесів	Повнота та точність інформації Хронологічна точність подій Візуальна логіка та структурованість Вичерпність охоплення подій Наявність пояснень або коротких описів подій Зв'язність у представленні історичного процесу Встановлення причинно-наслідкових зв'язків
Створення карти подій / робота з історичною мапою	Використання умовних позначень та легенди Змістовність / коректність підписів Точність географічного розміщення подій Розуміння просторових зв'язків Здатність поєднати події з простором
Аналіз джерел	Розуміння змісту документа або джерела Ідентифікація автора, часу, місця Визначення упередженості / позиції автора Інтерпретація ідей та смислів Зв'язок з історичним контекстом Висловлення власного ставлення або оцінки
Укладання порівняльної таблиці / діаграми, хмари понять, асоціативного грона тощо	Чіткість критеріїв порівняння Аргументованість зіставлення Повнота і точність порівнюваної інформації Візуальна структурованість Зв'язність поданого матеріалу Уміння виявляти схожість і відмінність Здатність робити висновки
Написання історичного есе за типової структури	Чітке формулювання проблеми/теми Аргументованість власної позиції Використання історичних фактів і прикладів Логічна послідовність викладу думок Коректне і доцільне використання понять/термінів Грамотність і структурованість тексту
Участь у груповому проєкті / організація і проведення мінідослідження	Внесок кожного учасника Співпраця та взаємодія в групі Глибина дослідження Змістовність і оформлення результатів Відповідність поставленому завданню Представлення результатів Звіт про участь (відповідно до алгоритму)
Обговорення / дебати	Активна участь у дискусії Висловлення аргументованої позиції Уміння слухати інших і реагувати Використання фактів і прикладів Толерантність і повага до думок інших Здатність до узагальнення та висновків

Рефлексія	Усвідомлення емоційного або морального складника Глибина особистих роздумів Зв'язок рефлексії з темою Щирість, зв'язок із темою та самостійність думки Виявлення емоційної або моральної позиції Уміння співвіднести історію з власним досвідом Мовна чіткість і зрозумілість
-----------	---

Окрім підсумкових робіт, діагностику освітнього поступу можна здійснювати за допомогою коротких завдань на уроці. Наприклад:

Таблиця 6

Завдання для роботи на уроці під час вивчення матеріалу

Приклад завдання/ запитання	Передбачений/ запланований результат	Критерії оцінювання
опиши історичну подію, явище і процес за картою ...	описує історичні події, явища і процеси за картою [9 ГІО 2.1.1-1]	- розуміння просторових зв'язків, - здатність поєднати події з простором, - використання умовних позначень та легенди
Заповни пропуски в тексті	виявляє смислові зв'язки між різними фрагментами інформації та джерелами різних видів [9 ГІО 3.2.1-3]	повнота відповіді
Під час роботи з параграфом укажи, які джерела використані в тексті, як ти з'ясував/з'ясувала?	розрізняє первинні та вторинні історичні джерела [9 ГІО 3.1.1-1]	- повнота, логічність, коректність, - використання попередніх знань та вмінь.
назви / покажи місцевість, пов'язану з певним предметом, подією, діяльністю історичного діяча	пов'язує історичні факти та артефакти (фото матеріальних джерел) з географічним простором [9 ГІО 2.1.2-1]	- фактологічна коректність, - спирання на історичний, суспільний контекст, - повнота відповіді
Що відбуватиметься після того, як...?	спираючись на логіку причинно-наслідкових і просторових зв'язків, прогнозує подальший перебіг подій, явищ, процесів та оцінює можливі зміни [9 ГІО 1.3.2-2]	- повнота, логічність, коректність, - спирання на історичний, суспільний контекст

Таблиця 7

Приклад письмового завдання на уроці /додому як спосіб вивчення нового матеріалу та одночасне оцінювання

Результати навчання	Завдання та методичний коментар
визначає інформаційну повноту джерела, виокремлює основні положення його змісту [9 ГІО 3.2.1] ставить обґрунтовані/ доречні запитання до змісту здобутої інформації [9 ГІО 3.2.1-2] виявляє смислові зв'язки між різними фрагментами інформації та джерелами різних видів [9 ГІО 3.2.1-3] формулює запитання стосовно взаємодії суспільно-історичних подій, явищ, процесів, діяльності людей, робить припущення щодо їх впливу на суспільство [9 ГІО 4.1.1-2]	- Укладіть перелік різнотипних запитань до частини параграфа (обов'язково вкажіть, скільки і якого типу). <i>Оцінка за кількість, доречність 0-2, різноманітність 0-2.</i> - Укладіть план тексту (обсяг не більше двох сторінок підручника, 1-2 пункти). <i>Оцінка за логіку 0-1, повноту/вичерпність 0-2, якість речень 0-3.</i> - Випишіть ключові слова та утворіть логічний ланцюжок розповіді за їх допомогою. - Зробіть візуалізацію тексту (схема, лінія часу, кластер імен/понять, малюнок, діаграма тощо). <i>На виконання домашнього завдання дається кілька днів (завдання на наступний урок або тиждень). Запізнення забирає один або два бали – повідомити заздалегідь.</i> <i>Краще приготувати два-три запитання/завдання на вибір (можна опосередковано побачити, який матеріал вивчився краще).</i>

Приклади завдань для проміжного чи підсумкового оцінювання на будь-якому історичному чи громадянськознавчому матеріалі з використанням шкали «сиріх» балів для накопичення оцінок:

- Продовж речення (1 бал за логічне продовження)...
- Обери одне правильне визначення, яке відповідає опису поняття (1 бал за правильну відповідь)...
- Встав потрібні слова із запропонованого списку в речення з пропусками (балів за правильну відповідь скільки пропусків)...
- Наведи два приклади ... (по 1 балу за коректно наведений приклад)...
- Знайди відповідність між та (по 1 балу за кожну правильно встановлену відповідність)...
- Вибори з переліку три поняття, назви, імені, події (по 1 балу)...
- Встанови хронологічну послідовність (максимально 3 бали)...
- Поясни, що таке _____ та чому _____ відбувалося (максимально 6 балів)...

Таблиця 8

Приклад оцінювання усного /письмового висловлювання на будь-якому історичному чи громадянознавчому матеріалі з використанням шкали «сирих» балів для накопичення оцінок:

Пропоноване завдання	Пропозиції до шкали оцінювання в балах
Напиши про історичну роль... (у завданні потрібно вказати пропоновану кількість слів у висловлюванні – від 50 слів у 5 класі до 250- 500 слів у 9 класі). Схарактеризуй причини події, явища, процесу.... Вислови припущення щодо того, як будуть розвиватися події.... Наведи 3-5 аргументів на користь / заперечення твердження про... За допомогою таких слів_____ опиши історичного діяча, подію, явище.	☐ Чітке формулювання проблеми/ теми (0-1) ☐ Аргументованість власної позиції (0-3) ☐ Використання історичних фактів і прикладів (0-3) ☐ Логічна послідовність викладу думок (0-3) ☐ Коректне і доцільне використання понять/термінів (0-3) ☐ Грамотність і структурованість тексту (0-2)

